

Mirko Pak⁺

**PROSTORSKA ORGANIZACIJA DRUŽBENE INFRASTRUKTURE
V OBČINI RAVNE S POSEBNIM OZIROM NA KS ČRNA**

OSNOVNE ZNAČILNOSTI OPREMLJENOSTI PROSTORA Z DRUŽBENO
INFRASTRUKTURO V OBČINI RAVNE

Trgovina, obrt, uprava, zdravstvo, šolstvo, kultura, pošta in še druge dejavnosti družbene infrastrukture tudi v občini Ravne sledijo modelu poselitve, kar pomeni njihovo absolutno in relativno koncentracijo na majhnem prostoru v dolini reke Meže. Občina Ravne je ena redkih v SR Sloveniji z več kot enim središčem, ki presega stopnjo ruralnega središča, in edina s štirimi takšnimi središči, ki poleg tega niso med seboj močno oddaljena. Na Ravnah, v Prevaljah, Mežici in Črni se nahajajo vsi elementi družbene infrastrukture, trgovine s srednje-ročno in dolgoročno oskrbo, domala vse vrste obrti, popolne osnovne šole in vrtci, zdravstvene ambulante in postaje ter lekarne, osnovne upravne ustanove (pisarna KS, matični urad, postaja milice in še kaj), kulturni dom, knjižnica, pošta, banka in še kaj. Zaradi reliefa in s tem povezane težje dostopnosti je relativna razlika v opremljenosti naselij v dolini Meže in zunaj nje še večja. To ekstremno polarizacijo blažita samo obe manjši centralni naselji Leše in Kotlje (po Kokoletu¹ ranga centralne vasi), ki pa nimata omembe vrednih vplivnih območij. Tako kaže na primer trgovina kot najbolj razširjena in frekventirana družbena infrastrukturna dejavnost absolutno (številčno) in relativno (strukturno) ekstremno koncentracijo v dolinskih središčih s 93,0% vseh prodajaln in kar 97,7% prodajaln srednjeročne in kratkoročne oskrbe. Podobno ekstremno dolinsko koncentracijo kaže poleg drugega tudi obrt, ki jo ima mimo gostinskih obratov le 23,8% naselij v občini.

⁺ Dr., izr.univ.prof., Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza Edvarda Kardelja, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12

¹ Vladimir Kokole, Centralni kraji v SR Sloveniji. Geografski zbornik XII, Ljubljana 1971, s. 5-127

Zaradi obsežnosti je v KS Črna opremljenost z družbeno infrastrukturo najbolj pereča, razdalja med Črno in posameznimi naselji je velika, čeprav ta zaradi stika dolin vsa direktno gravitirajo k Črni.

ANALIZA OSKRBNIH TOKOV V KS ČRNA

Črna opravlja centralno funkcijo za območje KS s 4116 prebivalci in dosega III. ali najvišjo stopnjo nižje osnovne stopnje centralnosti, po kvalifikacijski sestavi prebivalstva pa izrazito usmerjenost v kvartarne z delno usmeritvijo v terciarne dejavnosti².

To pomeni, da ima naselje več specializiranih trgovin, obrti, popolno osnovno šolo, zdravstveno ambulanto z zobozdravnikom, lekarno, banko, pošto, matični urad, hotel in še drugo. Sem gravitira razen v kratkoročni oskrbi prvenstveno tudi 2 km oddaljeni Žerjav. Vprašanje pa je, v kolikšni meri Črna zadovoljuje oskrbne potrebe prebivalstva same Črne in drugih naselij v KS, še zlasti zaradi veliko bolj razvite trgovine, dobre dostopnosti in številčne zaposlitve prebivalstva na Ravnah.

Analiza oskrbne gravitacije je bila opravljena na osnovi ankete za osnovne tri kategorije trgovine: za kratkoročno, srednjeročno in za dolgoročno oskrbo. Poleg tega je anketa vključila vprašanja o pogledih krajanov na ustreznost obstoječe trgovine.

Kratkoročna oskrba kaže izrazito koncentracijo v Črni, kjer se redno oskrbuje kar 84,3% anketiranih, izmed Črnjanov pa kar 94,6%. Kot sekundarni center se pojavljajo tudi Ravne, vendar izključno v povezavi z dnevno migracijo delovne sile.

V občasni ali sekundarni oskrbi z živili pa so v ospredju Ravne, kjer se oskrbujejo predvsem prebivalci Črne, medtem ko je za prebivalce

---

² Vrišer Igor, Mala mesta v SR Sloveniji. Inštitut za geografijo univerze, Ljubljana 1969.

okoljskih naselij tudi sekundarni center kratkoročne oskrbe Črna.

Takšni tokovi najpogostejše oziroma kar vsakodnevne oskrbe jasno kažejo na visoko vrednost Črne v kratkoročni oskrbi praktično celotnega območja KS. Optimalna dostopnost v stičišču domala vseh dolin omogoča zelo pogosto oskrbovanje tudi iz najbolj oddaljenih predelov. Črna je s svojo opremljenostjo dovolj privlačen nakupovalni center za kratkoročno oskrbo, ki mu pa prav v tej oskrbi določena opremljenost še manjka.

Pri srednjeročni oskrbi se skoraj vselej javljajo dva ali celo trije oskrbni centri. Druga značilnost je, da se le še 53% rednih in 15,4% občasnih nakupov opravlja v Črni, da več kot četrtnina anketiranih tekstila v Črni sploh ne kupuje. Na prvo mesto stopajo Ravne, kjer redno kupuje 36,0% in občasno 45,4% anketiranih. Kot sekundarno nakupovalno središče se javljajo Prevalje. V posameznih vrstah srednjeročnih nakupov pa se Črna in Ravne že tudi izenačujeta.

V redni srednjeročni oskrbi močno prevladuje Črna s 63%, medtem ko odpade na Ravne 29,5% nakupov. Vendar se Črnjani pogosteje oskrbujejo v sami Črni kot prebivalci drugih naselij. To je odvisno od pogostosti oskrbe, čim redkejša je, tem močnejše je usmerjena izven Črne. Občasni nakupi v srednjeročni oskrbi pa kažejo s 47,8% močno prevlado Raven, še vedno močno pa je z 26,0% udeležena Črna. Celotno razmerje med Črno, Ravnami in drugimi središči znaša 47,5% : 36,0% : 15,5%.

Dolgoročna oskrba kaže absolutno odvisnost od lokacije ustreznih trgovin oziroma ustrezne ponudbe. Zato oskrba na Ravnah z 31,2% rednih nakupov gospodinjskih strojev, 39,2% nakupov avtomobilskih delov in 53,2% nakupov pohištva prevladuje pred Črno v skupnem razmerju 40,5% : 37,4% v korist Raven. Pri dolgoročni oskrbi se poveča tudi število oskrbnih središč zunaj regije. Tudi za dolgoročno oskrbo velja,

da Črnjani pogosteje kupujejo v Črni kot prebivalci okoliških naselij. Takšno stanje je realno in zato tudi ni potrebe po boljši tovrstni opremljenosti v Črni sami.

Podobno usmeritev kaže tudi občasna dolgoročna oskrba, ki se opravlja v 47,6% primerov na Ravnah in le v 20,7% primerov v Črni, ter pogosteje kot pri redni oskrbi tudi v drugih središčih, predvsem v Slovenj Gradcu in v Mariboru.

ZAKLJUČNI POGLEDI NA OSKRIBNO FUNKCIJO V KS ČRNA

Na splošno je torej oskrba močno polarizirana v Črno in na Ravne. To pa pomeni dokajšnjo oddaljenost nekaterih predelov od oskrbnih obratov, še zlasti od obratov kratkoročne oskrbe, ki jih krajani najpogosteje uporabljajo, kar se pri Črnjanih še stopnjuje. Glede na takšno stanje je frekvenca oskrbnih tokov iz različnih predelov KS in predvsem po glavnih dolinah v Črno intenzivna. Tedensko se najmanj enkrat v Črni oskrbuje 70% anketiranih.

Glede na to je v Črni očitno pomanjkanje nekaterih obratov kratkoročne oskrbe. Odgovori so pokazali pomanjkanje veleblagovnice, trgovin za tekstil, zelenjavo in čevlje; v drugi skupini z mnogo manj odgovori pa so še samopostrežna trgovina, trgovina z avtomaterialom, gradbenim materialom in železnino ter cvetličarna; posamezni odgovori pa so bili še o mesnici, specializiranih trgovinah ter o trgovini s pohištvom. V celoti so bili odgovori naslednji: zelo zadovoljen 1, zadovoljen 94, nezadovoljen 33 in zelo nezadovoljen 9. To pomeni, da kar 52,2% anketiranih ni odgovorilo pozitivno o preskrbi v Črni.

Črna kot submikroregionalno središče je prvenstveno usmerjena v kratkoročno oskrbovanje, le deloma tudi v srednjeročno. Tudi število trgovin je ustrezno in vrednost ustvarjenega prometa kaže na to, da za nove trgovine praktično ni ekonomske upravičenosti. Klasične trgovine imajo

3-4-krat manjši promet od samopostrežnih. Obstoji torej potreba po izboljšanju kvalitete obstoječe oskrbe v obliki večje izbire, rednejše dobave itd. To bi prebivalcem KS Črne močno skrajšalo pot do oskrbovanja na Ravnah, v Prevaljah in Mežici. To bi bil tudi način izenačevanja oskrbnih pogojev prebivalcev Črne in okolnih naselij s prebivalci drugih središč v okviru ekonomskih možnosti. Naselja zunaj doline se namreč niti ne približajo pragu za vstop trgovine v prostor.

Prvi izbiranju lokacije za proizvodne celice (PC) je potrebno upoštevati, da pomeni njihovo uvajanje tudi povečano rabo električne energije. Zato je upravičena proučitev krajevnih, domačih energetskih, zlasti obnovljivih virov, ki bi jih bilo možno redno ali občasno uporabljati za proizvodnjo električne energije. Med njimi je v alpskem in vodnatem Zgornjem Posočju danes praktično še neizkoriščena vodna moč, ki ustreza za osnovno ali dodatno energetsko oskrbo PC, pa tudi za gospodinjstva in druge manjše uporabnike.

Gre za pregledno projektno študijo o tistih pokrajinskih (geografskih) in osnovnih tehnično-ekonomskih dejavnikih, ki vplivajo na izbor lokacij za mala hidroelektrarne (MHE) z močjo 15 kW (kar je spodnja meja za redno oskrbo sodobno opremljenega gospodinjstva in srednje velike PC z 2-4 delovnimi mesti), a tudi za večje, do 50 kW. Nakazane so tudi osnovne pokrajinske možnosti za gradnjo MHE med 8-10 kW, ki bi okvirno krile potrebo po električni energiji posameznega gospodinjstva. Osnovni namen proučevanja je torej ocena hidroenergetskega potenciala vodnih tokov Zgornjega Posočja za MHE z vidika uvajanja PC. Izraba teh možnosti pomeni v bistvu ohranitev osiromaševanja nekdanje energetske rabe (mlini, žage, hišne HE) Zg.Meše in njenih pritokov. Zaradi obsejne lege Meziške doline pa ima gradnja MHE tudi strateško-narodnostni pomen in lahko pripomore (skupaj s PC)

Dr., univ. asis., Oddeljek za geografijo, Filozofska fakulteta,
Univerza Edvarda Kardelja, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12

→ Dr., univ. prof., Oddeljek za geografijo, Filozofska fakulteta,
Univerza Edvarda Kardelja, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12

- 65 -

→ Univ. asis., Strojna fakulteta, Univerza Edvarda Kardelja,
61000 Ljubljana, Aškerčeva 12